

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

8. Сартр, Ж.-П. (2001), *Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології*, Основи, Київ, 854 с.
9. Сенека (2022), *Моральні листи до Луцілія* [пер. А. Содомора], Априорі, Львів, 552 с.
10. Gilligan, C. (2003), *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., ix-xxx, 184 p.

Чернишук Н. Р.,

НМУ імені О. О. Богомольця,
nataly.ch2607@gmail.com

Науковий керівник:

к. філос. н., доц. Вячеславова О. А.,
доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

АБОРТИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА БІОЕТИКИ ТА БІОМЕДИЧНОЇ ЕТИКИ

У наші дні проблема абортів є однією з найгостріших у світі, особливо у сферах біоетики та біомедичної етики. Ця проблема також знаходиться на перетині філософських підходів, релігійних переконань, правових норм і медичної практики. Тема абортів також пов'язана з висуванням на порядок денний декількох питань: про початок нового життя, про право жінки на власний вибір та про етичні обов'язки лікаря. Їх суперечливість змушує філософів, богословів, медиків та суспільство в цілому шукати компроміс між вірою, людяністю та законом.

Ключовими принципами біоетики є автономія, благодіяння, завдання не нашкодити та справедливість, але у випадку з абортами вони вступають у конфлікт. Автономність передбачає право на самостійне ухвалення рішення щодо свого тіла. У контексті проблеми абортів, це право самостійно вибирати, чи продовжувати вагітність. Принцип благодіяння зобов'язує лікаря діяти в інтересах пацієнта, тобто він повинен дбати про добробут як жінки, так і плоду. Принцип не нашкодь передбачає утримання від дій, які можуть завдати шкоди. З одного боку не завдати шкоди плоду, а з іншого, примус жінки до збереження вагітності всупереч її волі також можна розглядати як шкоду. Принцип справедливості вимагає рівного доступу до медичної допомоги. З позиції біоетики аборт розглядається не лише як соціальне чи правове явище, а як моральне втручання у сферу живого. Зокрема, принцип "благовіння перед життям", сформульований Альбертом Швейцером, закликає до поваги до всього живого – незалежно від рівня його розвитку, виду чи статусу. У цьому контексті аборт може вважатися порушенням цієї загальної поваги до життя, адже йдеться про свідоме припинення біологічного процесу, який вже розпочався в утробі. Біоетика таким чином розширює зміст заповіді "Не

вбий”, трактуючи її не тільки як заборону вбивства людини, а як загальний моральний заклик до збереження й шанування життя в усіх його проявах.

Погляди на аборти значно відрізняються залежно від історичного періоду та релігійної традиції, адже історико-культурний і релігійний контекст суттєво впливає на ставлення до цього питання. Наприклад у Біблії, нічого не згадано про аборти, але є деякі уривки, які демонструють початок життя: “Ось історія про створення неба й землі. Того дня, коли Господь Бог створив землю й небо, на землі не росло ще жодного польового куща. Жодна рослина в полі не пустила ще паростків своїх, бо Господь Бог не послав іще дощу на землю. Не було ще людини, щоб порати землю. Води здіймалися з-під землі і зрошували поверхню. Тоді Господь Бог змішав людину з пороку земного і вдихнув у неї через ніздрі життя. І став той чоловік живою істотою. Потому Господь Бог посадив сад на сході, у місці, що звалося Едем, і поселив там чоловіка, якого створив. Із землі Господь Бог зростив різні види дерев, які були гарні на вигляд і добрі на поживу. Посеред саду росли дерево життя й дерево пізнання добра і зла” [1, с. 1384]. В релігійному контексті вони інтерпретуються як підтвердження того, що людське життя є унікальним актом Божого творіння, а отже, будь-яке втручання, зокрема аборт, може розглядатися як порушення Божої волі. Згідно з шостою заповіддю, Бог забороняє вбивство – як умисне позбавлення життя іншої людини, так і самогубство. Життя вважається найціннішим Божим даром, тому його свідоме припинення – один із найтяжчих гріхів. Аборт вважається гріхом як акт, що порушує цю заповідь. Разом з тим, християнське вчення також наголошує на можливості покаяння, прощення та духовного зцілення для тих, хто пережив досвід абортів.

У ісламському віровченні спостерігається певна неоднозначність у ставленні до абортів. У Священному Корані сказано: “Не вбивайте своїх дітей, побоюючись бідності, адже Ми забезпечуємо їжею їх разом з вами. Воістину, вбивати дітей – тяжкий гріх” [3, с. 624]. Згідно з ісламським віровченням, дитина в утробі матері вже вважається повноцінною людиною, навіть якщо вона ще не народжена. Разом з тим, сучасні підходи можуть варіюватися залежно від школи права, обставин і терміну вагітності. Зокрема, сучасний автор С. Ісмаїлов пропонує такий коментар: “... взагалі Іслам забороняє аборти, проте є винятки, що стосуються особливих обставин. Якщо, наприклад, медично обґрунтовано, що народження дитини призведе до смерті жінки чи становить реальну загрозу її здоров'ю, чи дитина народиться з вадами, що несумісні з життям, – у таких випадках дозволено зробити аборт. Окрім того, є випадки, коли жінка завагітніла внаслідок зґвалтування. По-перше, якщо жінка в такій ситуації сама бажає народити цю дитину, то, звісно, вона може її народити. Якщо вона не бажає народжувати дитину від ґвалтівника та не відчуває себе спроможною цю дитину привести на світ і виховати, то, згідно з ісламським віровченням, вона також може перервати вагітність. У будь-якому випадку, таке медичне втручання має проводитися до 120 дня вагітності. Річ у тім, що на 120 день, як казав пророк Мухаммад (мир йому та благословення), приходить ангел і приносить душу нової людини. Тож якщо з медичних або соціальних причин існує потреба перервати вагітність, це треба зробити до 120 дня від моменту зачаття, інакше цю дитину треба народжувати. Утім, якщо виникає

ситуація, коли вагітність стає загрозою для життя та здоров'я матері після 120 дня, і є кваліфікований медичний висновок про це – перервати таку вагітність дозволено. У разі сумніву жінка може звернутися до духовного наставника за порадою, і якщо їмат ознайомиться з медичним висновком – він порадить дослухатися до думки фахівців. Однак якщо жертва з'валтування з якоїсь причини не мала доступу до медичних послуг протягом 120 днів і пропустила цей термін – їй доведеться народити цю дитину. І якщо вона не бажає її бачити та виховувати – вона може віддати її на виховання іншим людям”. [2] Разом з тим, С. Ісмаїлов вдається до соціальної критики, наголошуючи, що проблема абортів має не лише медичний, а й соціокультурний вимір: “Мусульмани хочуть звернути увагу, що вагітності та аборти – це наслідок безладних статевих зв'язків, бездуховності, гріховності і безбожництва, які запанували в українському суспільстві. Навіть деякі сімейні пари, які перебувають у законному шлюбі, вдаються до абортів, що ж говорити про молодь, яка живе ідеєю “вільного сексу без зобов'язань”? Потрібно лікувати суспільство від гріховності та статевої розбещеності, що поглинули його, а не вагітних жінок від вагітності” [2]. Отже, на нашу думку, варто розглядати аборти, зокрема, і як певний соціальний наслідок, наслідок безладу в головах, неосвіченості, нерациональності, безвідповідальності, відсутності планування, світоглядної і соціальної інфантильності та інших соціальних вад сучасної людини.

Буддизм має власні переконання щодо абортів. Перша заповідь буддизму звучить так: “Не вбивай – не вбивай живих істот навмисно” [4, с. 128]. Не дивлячись на це, буддизм також вчить не нав'язувати свою думку іншим та не встановлює абсолютні правила натомість він дає вказівки. Тому в буддизмі вважається, що ми беремо відповідальність за свої дії та їх результати. Буддисти вважають, що карма все одно наздожене людину, але ніхто не повинен засуджувати її дії. Навіть заповіді трактуються як принципи і ми самі вирішуємо як їх застосовувати. Тож аборти не є тим що буддизм підтримує, але і не є тим, що заперечує.

Можна припускати, що і у сучасників Гіппократа, позиція якого з питання штучного переривання вагітності добре відома, могли бути різні міркування щодо цієї проблеми. Так, Платон у діалозі “Держава” у книгах 5 і 6 обговорює ідеальну державу та контроль за народжуваністю і хоч прямо слово “аборт” не використовує, але допускає можливість втручання, якщо зачаття відбулося у “невідповідний” час. В “Політиці” Аристотеля знаходимо таке положення: “... коли пари мають дітей понад встановлену межу, слід вживати заходів щодо переривання зачаття ще до того, як життя та відчуття з'являються у зародку; бо те, що має життя і відчуття, не можна знищувати” [5, с. 432].

З-поміж сучасних філософів варто згадати Джудіт Джарвіс Томпсон та її відоме есе “A Defense of Abortion” (1971). У цьому тексті вона не намагається заперечити, що плід є особою – навпаки, вона свідомо припускає, що плід має повноцінний моральний статус. Це припущення є принципово важливим, адже навіть виходячи з нього, Томпсон стверджує, що аборт у певних випадках може бути морально допустимим. Її аргументація ґрунтується не на запереченні цінності плоду, а на захисті права жінки на тілесну автономію. Один із прикладів її аргументації наведено в есе “Скрипаль”: “Ти прокидаєшся

вранці і бачиш, що лежиш у ліжку спина до спини з непритомним скрипалем. Відомий непритомний скрипаль. У нього виявили смертельну хворобу нирок, і Товариство любителів музики вивчило всі наявні медичні записи і з'ясувало, що тільки ви маєте групу крові, яка може допомогти. Тому вони викрали вас, і минулої ночі кровноносну систему скрипаля під'єднали до вашої, щоб ваші нирки можна було використати для вилучення отрути з його крові, а також з вашої. Директор лікарні тепер каже вам: "Послухайте, нам шкода, що Товариство любителів музики зробило це з вами – якби ми знали, ми б ніколи не дозволили цього, якби знали. Але все ж вони це зробили, і скрипаль тепер підключений до вас. Від'єднати вас - це означає вбити його. Але нічого, це лише на дев'ять місяців. До того часу він одужає, і його можна буде спокійно від'єднати від вас". Чи є для вас моральним обов'язком погодитися з такою ситуацією? Без сумніву, було б дуже добре з вашого боку, якби ви це зробили, це було б великою добротою. Але чи обов'язково до нього приєднуватися? Що, якби це було не дев'ять місяців, а дев'ять років? Або ще довше? Що, якщо директор лікарні скаже. "Не пощастило. Я згоден, але тепер ти мусиш залишатися в ліжку зі скрипалем, підключеним до тебе, до кінця свого життя. Тому що запам'ятайте це. Всі люди мають право на життя, а скрипалі - це люди. Звичайно, ви маєте право вирішувати, що відбувається у вашому тілі, але право людини на життя переважає ваше право вирішувати, що відбувається у вашому тілі. Тому ти ніколи не можеш бути відірваним від нього" [6, с. 47-66].

Ще один зразок аргументації пропонується в есе "Людина-насіння": "Якщо в кімнаті душно, і я відчиняю вікно, щоб провітрити її, і до неї залязати грабіжник, було б абсурдно сказати: "А, тепер він може залишитися, вона дала йому право користуватися своїм будинком – адже вона частково відповідальна за його присутність там, добровільно зробивши те, що дозволило йому залізти, з повним усвідомленням того, що існують такі речі, як грабіжники, і що грабіжники грабують". Ще абсурдніше було б так говорити, якби на моїх вікнах були встановлені решітки саме для того, щоб запобігти проникненню грабіжників, а грабіжник потрапив туди лише через дефект решітки. Не менш абсурдною ситуація залишається, якщо уявити, що залазить не злодій, а невинна людина, яка помилилася або впала. Знову ж таки, уявімо, що це так: люди-насіння літають у повітрі, як пилок, і якщо ви відчиняєте вікна, хтось може залізти до вас і вкоренитися у ваших килимах чи оббивці. Ви не хочете дітей, тому завішуєте вікна дрібнопористими сітками, найкращими з тих, що ви можете купити. Однак може статися, і це трапляється дуже рідко, що одна з сіток виявляється несправною, і насіння потрапляє всередину і пускає коріння. Чи має право людина-рослина, яка тепер розвивається, користуватися вашим будинком? Звичайно, ні - незважаючи на те, що ви добровільно відкрили вікна, свідомо зберегли килими і м'які меблі, і знали, що сітки іноді бувають несправні. Хтось може заперечити, що ви відповідальні за його вкорінення, що він має право на ваш дім, адже, зрештою, ви могли б прожити своє життя з готами підлогами і меблями, або з заклеєними вікнами і дверима. Але це не спрацює - адже так само будь-хто може уникнути вагітності внаслідок згвалтування, зробивши гістеректомію, або взагалі ніколи не виходити з дому без (надійної!) армії" [6, с. 47-66].

Отже, зазначена позиція пропонує розрізнити два поняття: “право на життя” та “право користуватися тілом іншої особи для підтримання життя”. Право на життя означає, що кожна людина має право не бути вбита несправедливо, але це не дає автоматичного доступу до ресурсів іншої особи. Право користуватися тілом іншої людини для збереження життя – це окреме питання, яке передбачає моральне або юридичне зобов’язання дозволити використовувати своє тіло. Джудіт Джарвіс Томпсон наголошує, що навіть якщо плід має право на життя, це не дає йому права на використання тіла жінки без її згоди. Як і з донорством, ніхто не зобов’язаний віддати орган, навіть якщо це врятує життя. Жінка не зобов’язана виношувати вагітність без її згоди.

З медичної точки зору, аборт – це втручання, яке може бути плановим (елективним) або вимушеним через медичні показання, коли вагітність загрожує життю чи здоров’ю жінки. Існують два основні методи аборту: медикаментозний та хірургічний. У розвинених країнах ці процедури зазвичай безпечні, але в країнах з обмеженим доступом до якісної медичної допомоги вони можуть призвести до серйозних ускладнень, таких як інфекції, безпліддя чи смерть. Щодо довгострокових наслідків, деякі дослідження вказують на можливий зв’язок між абортами та підвищеним ризиком онкологічних захворювань, але наукове підтвердження цієї гіпотези відсутнє. Також обговорюються можливі впливи на репродуктивне здоров’я, гормональний баланс і психологічний стан жінки. Медична спільнота наголошує на важливості інформування пацієнток та додаткових досліджень для оцінки довгострокових ефектів абортів.

Етичні дебати про аборти тривають між двома таборами – “pro-life” і “pro-choice”. Представники “pro-life” вважають, що плід має право на життя з моменту зачаття, а “pro-choice” наголошують на праві жінки ухвалювати рішення щодо вагітності. Ці суперечності часто призводять до агресії проти лікарів, що створює ще одну етичну дилему – захист життя медичних працівників.

Висновок. Аборти – це дуже складна та багатовимірна проблема, яка не має однозначного вирішення. Вона стосується особистих рішень, соціальної відповідальності, релігійних та філософських переконань й медичної практики. Біоетика допомагає осмислити цю проблему через призму етичних принципів і сприяє формуванню гуманної політики. У центрі цієї дискусії має завжди залишатися повага до людської гідності. Саме такий підхід дає змогу будувати суспільство, де складні моральні рішення приймаються з усвідомленням наслідків, а не під тиском страху чи заборон.

Література:

1. Біблія або Святе Письмо Старого й Нового Заповіту : у пер. Івана Огієнка. – Вид. 11-те. – Київ: Українське Біблійне Товариство, 2004. – 1384 с. – (Біблія укр. мовою). – Буття 2:4–17.
2. Ісмаїлов С. М. Послання про єдність мусульман. – Київ: Ансар Фаундейшн, 2019. – 112 с.
3. Коран. Сура 17, аят 31 / пер. М. Якубовича. – Київ: Основи, 2013. – 624 с.

4. Дхаммапада: з палійського канону / пер. з англ. А. І. Панчишина. – Львів: Каменяр, 2007. – 128 с. – (Серія “Скарби Сходу”).
5. Аристотель. Політика / пер. з давньогре. О. О. Микитенка. – Київ : Основи, 1993. – 432 с.
6. Thomson, J. J. “A Defense of Abortion”. In: Philosophy and Public Affairs [Ed. F. S. Kitcher]. – New York: Wiley, 1971. – Pp. 47-66.

Шведюк В. С., Хмара А. О.,

НМУ імені О. О. Богомольця,

viamegaw@gmail.com, hmaraartem99@gmail.com

Науковий керівник:

к. політ. н., доц. Місержи С. Д.,

доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини

НМУ імені О.О. Богомольця

БІОЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРІОКОНСЕРВУВАННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ КЛІТИН УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У контексті збройної агресії проти України питання збереження репродуктивного матеріалу військовослужбовців набуло особливої актуальності. Ризик втрати здоров'я, зокрема репродуктивного, в умовах війни значно зростає. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у законодавчому врегулюванні питань, пов'язаних із забором, зберіганням та подальшим використанням репродуктивного матеріалу військовослужбовців. У нормативних документах, ухвалених за останні кілька років і регулюючих кріоконсервацію репродуктивних клітин, визначено їх метою забезпечення права військовослужбовців на біологічне батьківство (материнство), збереження генофонду українського народу.

З розвитком біомедицини стрімко зростає як кількість біобанків – спеціалізованих сховищ людських біоматеріалів (клітин, ДНК-структур тощо), так і спектр наукових і практичних завдань, які ці біобанки покликані вирішувати. Досвід їх створення й функціонування засвідчує наявність низки ключових дискусійних питань, серед яких: добровільність та інформованість згоди донора, правовий статус власності та можливість успадкування біоматеріалу, джерела фінансування, терміни й умови зберігання, а також можливості розпорядження біоматеріалом його власником. Так, у 1998 році уряд Ісландії надав компанії “DeCODE Genetics” виняткове право на створення Національної генетичної бази даних. Використовувалася модель передбачуваної згоди (презупція згоди), тобто людині не потрібно було давати явної згоди, навпаки, вона мала відмовитися, якщо не хотіла брати участь. Учасники не отримували достатньої інформації про ризики та цілі використання даних. Комерційний характер проекту викликав додаткове занепокоєння, оскільки компанія могла використовувати дані у дослідженнях та продуктах. Ці порушення стали підставою для критики, зокрема з боку